

SOVIETINIŲ METŲ ARCHITEKTŪRA KAIP KULTŪROS VERTYBĖ. VILNIAUS ATVEJIS

Liutauras Nekrošius

Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Architektūros pagrindų ir teorijos katedra,

Pylimo g. 26/Trakų g. 1, 01132 Vilnius, Lietuva

El. paštas liutauras.nekrosius@vgtu.lt

Įteikta 2011 12 07; priimta 2012 02 06

Santrauka. Šiandieninėje Lietuvoje vykstantis sovietinių metų modernizmo architektūros paveldo objektų apsaugos procesas ir taikomos priemonės straipsnyje nagrinėjami remiantis Vilniaus miesto pavyzdžiu. Analizuojami po 1961 m., t. y. formalaus amžiaus cenzo neatitinkantys, Vilniuje įgyvendinti architektūrinio ir urbanistinio vertingųjų savybių pobūdžio nekilnojamojo kultūros paveldo objektai ir vietovės. Tokių kūrinių Kultūros vertybių registre įvairiais skaičiavimais yra apie 40. Ši grupė XX a. II-ojoje pusėje formuota kaip raiškiai atspindinti laikotarpio architektūrinės kūrybos tendencijas bei tuometes politines nuostatas, tačiau po 1990 m. iš esmės nerevizuota, šiaandien dėl pakitusių sociokultūrinių ir ekonominių sąlygų praranda turėtą artikuliaciją. Tai lėmė ir skirtingą objektų fizinę būklę.

Straipsnyje siekiama atskleisti aktualiausias problemas, susijusias su kūrinių saugojimu, su įvykusiais objektų ir vietovių pakitimais. Svarstomos galimos tolesnės saugojimo kryptys, būdai. Bandoma formuluoti svarbius conceptualiuosius ir vertybinius klausimus, autorius manymu, būtinus kelti platesnių profesinių ir mokslinių diskusijų lygmeniu.

Reikšminiai žodžiai: kultūros paveldas, kultūros vertybių registras, paveldo politika, Vilniaus modernizmo architektūra, sovietinė architektūra.

Įvadas

Lietuvos kultūros politikos kaitos gairėse skelbiama, kad „Kultūros paveldas – tai neatskiriama šalies ir jos piliečių tapatumo dalis, vienas svarbiausių valstybės nacionalinio saugumo garantų“ (Lietuvos Respublikos Seimas 2010). Gebėjimas tinkamai identifikuoti ir saugoti kultūros vertybes rodo valstybės politinę brandą. Šie gebėjimai stebimi, viešai diskutuojami ir įstatymiškai koreguojami svarbiausiuose „įtampos taškuose“. Nekilnojamojo kultūros paveldo srityje aktyviausiai ir kryptingiausiai plėtojami procesai, susiję su nekilnojamojo kultūros paveldo vietovių ir objektų saugojimo sistemos korektūra.

Esami apsaugos rezultatai yra labai įvairūs. Deja, tinkamai tausojami objektai dažnai lieka apleistų ir niokojamų vertybių šešėlyje. Dėl to dažnai keliami klausimai dėl valstybės institucijoms deleguotos paveldo saugojimo funkcijos tinkamo vykdymo, specialistų kompetencijos, o tai lemia platesnes diskusijas apie

valstybės kultūros politikos tikslingumą. Manytina, reikia kelti kryptingesnes diskusijas detaliau svarstant kultūros paveldo sandarą, atskirų saugomų objektų ir vietovių grupių sudarymo tikslingumą, saugojimo būdus ir priemones. Detalesnė procesų revizija ir korektūra ilgalaikėje perspektyvoje leistų kokybiškiau vykdyti strategines valstybės kultūros politikos veiklos kryptis. Atkreiptinas dėmesys, kad ne visos nekilnojamojo kultūros paveldo grupės sulaukia reikiamo specialistų, visuomenės ir atsakingų valstybės institucijų dėmesio. Todėl neužtikrinama įstatymiškai privaloma objektų teisinė apsauga. Dar blogiau, kad ilgainiui imama abejoti kai kurių objektų grupių saugojimo tikslingumu, o tai reiškia paveldosaugos politikos kvestionavimą. Viena tokių nekilnojamojo kultūros paveldo „rizikos“ grupių yra XX a. II-ojoje pusėje sukurta ir įgyvendinta architektūra.

Lietuvoje okupaciniu laikotarpiu architektūra buvo plėtojama vadovaujantis SSRS politinėmis nuostatomis ir tuo metu galiojusia teisine baze. Todėl pokariu, kaip ir likusioje SSRS dalyje, šalyje buvo plėtojama retrospektyvistinė architektūros stilistika. 1955 m. Sovietų Sąjungos Komunistų partijos Centro Komiteto (toliau – SSKP CK) nutarimu „Dėl projektavimo ir statybos nesaikingumų pašalinimo“ Lietuvoje, kaip ir visoje tuometėje SSRS, buvo pereita prie industrializuotos ir tipizuotos architektūros projektavimo, kuri šiandien daugumos architektūros tyrinėtojų suvokiama kaip integrali modernizmo epochos dalis.

Šio tyrimo objektas yra po 1961 m. Vilniaus mieste įgyvendinti architektūrinio ir urbanistinio vertingųjų savybių pobūdžio nekilnojamojo kultūros paveldo objektai ir vietovės (toliau – Objektai). Tai yra Objektai, kurie neatitinka vieno iš pagrindinių vertingumo požymių – amžiaus cenzo (Nekilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo ir atrankos kriterijų aprašas 2005). Juos įtraukti į Kultūros vertybių registrą (toliau – KVR) galima tik išimties tvarka. Į tyrimo lauką patenkančys keli iki 1961 m. pagal modernistinę stilistiką įgyvendinti objektai (čia ir toliau žiūrėti Priedą; objektai Nr. VII., G1.–G3.) su likusia paveldo objektų grupe siejami stilistiniu ir iš dalies probleminiu aspektu. Retrospektyviosios pokario architektūros objektai šiame tyrime nenagrinėjami, nes šie objektai atitinka formalųjį amžiaus kriterijų, o aktualios problemos, susijusios su šiais kūrinių, yra kitokio pobūdžio.

Dauguma nagrinėjamų architektūros ir urbanistikos kūrinių kultūros paminklais tapo dar iki Nepriklausomybės atkūrimo, vadovaujantis tuomečiais SSRS (1976) ir LSSR (1977) istorijos ir kultūros paminklų apsaugos ir naudojimo įstatymais. Neabejojama, kad dauguma meno verčių ir jų saugojimo tikslų yra universalūs. Pavyzdžiui, mokslo, švietimo kultūros vystymo, dorovinio ir estetinio auklėjimo (Lietuvos TSR istorijos ir kultūros paminklų apsaugos ir naudojimo įstatymas 1976) tikslai nepriklauso nuo politinės aplinkos. Tačiau negalima nepaisyti ir tuomečių politinių siekių, nulemtų kai kurių paminklų atrankos ir saugojimo kriterijų: pavyzdžiui, kilnaus tarybinio patriotizmo jausmo formavimo, darbo žmonių komunistinio auklėjimo (Lietuvos TSR istorijos ir kultūros paminklų apsaugos ir naudojimo įstatymas 1976).

Sovietinių metų politinių idėjų raiška miestų viešosiose erdvėse buvo identifikuota dar 1998 m. – iš registro pašalintos ir perduotos eksponuoti Grūto parke Vilniuje stovėjusios 6 respublikinės ir 3 vietinės reikšmės kultūros paminklais buvusios skulptūrinės kompozicijos (iš viso Lietuvoje – 35 skulptūros; Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1998). Panašiu metu sovietinė atributika pašalinta ir nuo stalininio laikotarpio pas-

tatų (pavyzdžiui, Mokslininkų namas; 15895/AtV924 (čia ir toliau unikalus kodas KVR/kodas LTSPR paminklų sąvade); J. Tumo-Vaižganto g. 9/1; 1950; archit. Džovanis Rippa-Andžoletas; Vsevolodas Veselovskis, Anatolijus Kolosovas). Modernistinės architektūros meninės raiškos priemonės buvo nepalankios politinių idėjų formaliajai raiškai. Dėl to formalios „desovietizacijos“ procesai šios kūrinių grupės nepaveikė.

Šiandien dėl pakitusių sociokultūrinių kontekstų ir jau susidariusios istorinės perspektyvos dalies architektūros ir urbanistikos objektų vertė, manytina, būtų traktuojama kitaip nei juos skelbiant kultūros paminklais.

Sostinėje buvo penki urbanistikos, dvidešimt penki architektūros ir dešimt pastatų – istorijos paminklų, atitinkančių tyrimo objektą. Buvę dailės paminklai šiame tyrime nagrinėjami tik fragmentiškai norint patikslinti architektūriniam objektams keliamas hipotezes. Tai neabejotinai svarbi, tačiau atskiro tyrimo verta kūrinių dalis, kurią sudaro kelios dešimtys Antakalnio, Rasų, Saltoniškių ir kitose miesto kapinėse XX a. II-ojoje pusėje įgyvendintų antkapinių paminklų, miesto viešosiose erdvėse stovinčių ar stovėjusių skulptūrinių kompozicijų, visuomeniniuose interjeruose sukurtų sienų tapybos, skulptūrinių ir kitokių kompozicijų, kurių dalis yra pakitusi ar išnykusi, tačiau jie vis dar apskaitomi KVR kaip saugomi kultūros paveldo objektai (pavyzdžiui, 20073/DV3556, Sieninė tapyba/„Nykštuko“ kavinės sienų tapyba, Pamėnkalnio (P. Cvirkos) g. 14, dail. Laimutis Ločeris, Algirdas Steponavičius, Birutė Žilytė, archit. Eduardas Chlomauskas, Jonas Kriukelis, 1964 m., statusas – esantis registre (toliau registrinis)). Į tyrimo lauką nepatenka ir pastatų atstatymo projektai (pavyzdžiui, 668/ AtR24, Namų kompleksas/Gyvenamas namas, Pilies (M. Gorkio) g. 12, atstatymo archit. Algimantas Umbrasas, 1957–1960 m., frontono archit. Saulius Misevičius, 1986 m.), kurie pagal įgyvendinimo laiką atitinka tyrimo objektą, tačiau jų probleminiai aspektai yra skirtingi nei šiuolaikinės architektūros kūrinių. Neabejojama, kad užsienio šalių šiuolaikinės architektūros saugojimo patirties tyrimai taip pat yra būtini. Tačiau laikomasi nuostatos, kad dėl savo apimties, sudėties ir įvairovės tai atskiro tyrimo klausimas. Manoma, kad pirma būtina iširti esamą padėtį.

Tikslinga XX a. II-osios pusės architektūrinio ir urbanistinio paveldo objektų ir vietovių grupę revizuoti ir sistemiškai įvertinti. Šiuo tikslu būtina: 1) nustatyti nagrinėjamos Objektų grupės tipologinę sudėtį, 2) atlikti pirminę vizualinę pokyčių analizę, 3) išnagrinėti Objektų atitiktį šiandien plėtojamiems paveldosaugos principams, galiojančiai teisei bazei, 4) pasiūlyti galimas Objektų saugojimo strategines kryptis.

Neabejojama, kad architektūros kūrinio meninė vertė nepriklauso nuo geografinės padėties. Tačiau tyrimas vykdomas remiantis Vilniaus miesto pavyzdžiu, nes čia didžiausia Objektų tipologinė įvairovė, intensyviausių jų kaitos procesai. Kitose vietovėse esantys pavyzdžiai pasitelkiami kaip papildomi nagrinėjant konkrečius klausimus. Tikimasi, kad aiškiau suvokus esamas problemas galima raiškiau strateguoti paveldo saugojimo ateities veiksmus.

Tipologinė sudėtis ir pirminių meninių sprendinių pokyčiai

Po 1990 m. įvykę esminiai šalies valdymo ir ekonominės sistemų pokyčiai lėmė naujų architektūros vystymo, jų naudojimo koncepcijų formavimą. Objektai, kaip ir kiti XX a. II-osios pusės Lietuvos architektūros kūriniai, rekonstruojami, keičiama jų paskirtis, jie apleidžiami, kartais griaujami. Atkreiptinas dėmesys į faktą, kad nagrinėjami Objektai kultūros paminklais tapo tuo metu, kai egzistavo tik valstybinė nuosavybė, o ekonomika buvo plėtojama planiniais principais. Dabar dauguma Objektų yra valdomi privačios nuosavybės teise, o nuostoliai, patirti dėl valstybės politinėmis nuostatomis grįstų teisinių apribojimų, šiuolaikinės architektūros atveju nekompensuojami. Tačiau nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos klausimas nuosavybės ir ekonominių pokyčių kontekste atkūrus Nepriklausomybę nebuvo sistemiskai svarstytas. Dauguma buvusių paminklinių objektų buvo automatiškai paskelbta kultūros paveldo objektais. Nekilnojamojo kultūros paveldo sudėties klausimas, manytina, turėtų būti nagrinėjamas įvykusių politinių, kultūrinių ir ekonominių pokyčių kontekste.

Jūratė Jurevičienė (2009), nagrinėdama urbanistikos paveldo Lietuvoje išsaugojimo problemas, atkreipė dėmesį ir į XX a. II-ojoje pusėje Vilniuje įgyvendintų kūrinių kaitos problemas teigdama, kad dauguma laikotarpio urbanistinių objektų „yra praradę pirmines erdvių ir tūrių sandaros, medžiagiškumo, aplinkos, paskirties savybes, o nauji šių urbanistinių darinių elementai, netgi pastarajame dešimtmetyje juose atsiradusios naujos urbanistinės dominantės buvo planuojamos ir vykdomos be kultūros paveldo apsaugos institucijų žinios“. Autorės įsitikinimu „Lietuvos urbanistikos paveldo objektų visuma nesudarys darnios vertybių sistemos, kol nebus nustatyta, kokie sovietinio laikotarpio objektai laikytini vertingais ir saugotinais“.

Buvusių **urbanistikos paminklų** grupę sudaro du gyvenamieji rajonai – *Lazdynai* (Nr. U1.) ir *Žirmūnai* (Nr. U5.), *Saulėtekio studentų miestelis* (Nr. U3.), *Visuomeninis centras* tarp Neries upės ir Konstitucijos pr. (Nr. U4.) bei *LRS statinių kompleksas* (Nr. U2.). Vilniaus bendrajame plane iki 2015 (toliau –

BP 2015; Motieka, Pakalnis 2007) siūloma išskirtinį dėmesį sutelkti ties Lazdynų rajono saugojimu, skelbiant jį kultūriniu urbanistiniu draustiniu, tikslinant vietovės ribas. Kartu siūloma rajoną „modernizuoti“. Deja, valstybinės daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programos (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004, 2011) ir draustinio statuso suderinamumas nesvarstomas nei BP aiškinamajame rašte, nei platesnėse profesinėse ir visuomeninėse diskusijose. Dabar galiojančiame miesto BP siūloma panaikinti teisinę apsaugą *Žirmūnų* rajonui, *Saulėtekio* studentų miesteliui, *Visuomeniniam centrui* tarp Neries upės ir Konstitucijos pr. motyvuojant įvykusiais esminiais tūrinių ir erdvių savybių, aplinkos pokyčiais, lėmusiais vertingųjų savybių praradimą.

Žirmūnai plėtojami smarkiai keičiant pirminį rajono siluetą (statomi aukštuminiai pastatai – *Žirmūnų* 67A, 106, M. Katkaus 8E), atskiros rajono dalys tankinamos įkomponuojant naujus statinius ir jų kompleksus, plečiamos rajono ribos – visuomeninėms reikmėms perleistos buvusios karinės (Šiaurės miestelis) ir pramoninės teritorijos (Enims „Precizika“ ir „Vilma“, *Žirmūnų* g.) plėtojamos pagal šiandieninius miesto plėtros ir architektūros principus. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad nors neįvardyta, tačiau aiškiai suvokiama, kad buvo saugomas profesinio, politinio ir visuomeninio pripažinimo susilaukęs pirmasis *Žirmūnų* mikrorajonas (Nr. U5.). Šioje rajono dalyje reikšmingi pokyčiai įvyko prie visuomeninio prekybos centro (pastatytas 1969 m., archit. Aleksandras Aronas, rekonstr. 1997 m., archit. Leonidas Merkinas) pastačius 16 aukštų (57 m) daugiabutį pastatą su komercinėmis patalpomis (*Žirmūnų* 67A; archit. Gintautas Balkė, Dalius Striukas, Edita Žarkovskienė, Valdemar Stupak, įgyv. 2004–2006 m.). Nagrinėjamo laikotarpio gyvenamųjų rajonų pokyčius tyrinėjusi Indrė Ruseckaitė (Čiurlionienė 2009) teigia, kad šis statinys yra vienas iš pavyzdžių, kai plėtojama pirminė rajono planinė koncepcija, bet kinta funkcinė struktūra, tūrinė ir erdvinė kompozicija, o dėl to kinta ir mikrorajono siluetas. Vėliau *Žirmūnų* ir Kareivių sankryžoje buvo pastatytas komercinis centras „Vėidrodis“ (2007 m., archit. Remigijus Bimba, *Žirmūnų* g. 107). Iš esmės pakito aplinkinių teritorijų funkcinė paskirtis, tūrinė-erdvinė kompozicija. Dėl šių pokyčių *Žirmūnų* pirmas mikrorajonas prarado anksčiau aiškiai išreikštą funkcionalistinio industrinio miesto modelio koncepciją. Tačiau teisinės apsaugos tolesnio taikymo klausimas turėtų būti nagrinėjamas mokslinėmis priemonėmis. *Žirmūnų* padėtis miesto centro ir Neries upės atžvilgiu bei, lyginant su vėlesniais miesto gyvenamaisiais rajonais, mažesnis pirminio užstatymo tankis lemia išskirtinį nekilnojamojo turto vystytojų interesą. Tačiau BP 2015 m. aiškinamojo rašto skyriuje „Miesto

urbanistinės struktūros optimizavimas“ teigiama, kad „Sovietmečio statybos gyvenamieji rajonai modernizuojami parengus kompleksinius rajono ar jo dalies renovacijos projektus, numatančius pastatų modernizavimo, aplinkos atnaujinimo principus, lokalių kvartalo želdynų sistemą, automobilių stovėjimo vietų išdėstymo principus. Nauja statyba, tankinanti šių [sovietmečio statybos] rajonų gyvenamųjų teritorijų užstatymą, galima tik tuo atveju, jei tai numatyta kompleksiniuose jų renovacijos projektuose ir yra tiesiogiai susieta su teritorijos revitalizacija“ (Motieka, Pakalnis 2007). Deja, atskirų sklypų užstatymo projektai dažnai vykdomi sparčiau, nei rengiami kompleksiniai rajonų renovacijos projektai. Dėl šių priežasčių XX a. II-osios pusės saugomi Vilniaus gyvenamieji rajonai taip pat kaip ir nesaugomi praranda savo architektūrinius savitumus, identitetą.

Atkreiptinas dėmesys, kad *Lazdynų* rajono pokyčiai, lyginant su pirmine būsena, didesnio masto nei Žirmūnuose. Pagrindiniu statybos etapu neįgyvendinto visuomeninio centro (teritorija tarp Erfurto, Architektų g. ir Laisvės pr.) vietoje pastaraisiais metais statomi ne tik visuomeniniai (Šv. Jono Bosko bažnyčia, archit. Vytautas Edmundas Čekanauskas, Vytenis Gerliakas, 2001), bet ir gyvenamieji pastatai, kurie iš esmės keičia ne tik kvartalo, bet ir viso rajono funkcinę bei kompozicinę sumanymą. Savaip plėtojamas ir ekspozicijoms skirtas kompleksas, esantis apatinėje Lazdynų terasoje. 1968–69 m. architekto V. E. Čekanausko suplanuotas parodų ir sporto kompleksas (Budreika 1998: 94–100; Mačiulis 2011: 72–75) buvo įgyvendintas tik iš dalies.

1980 m. pagal architekto Edmundo Pranciškaus Stasiulio projektą pastatytas Liaudies ūkio pasiekimų parodų pastatas (dabar LITEXPO pagrindinis paviljonas, 1–2 salė; Nr. V4.) yra vienintelis V. E. Čekanausko suplanuoto komplekso atributas. Parodoms skirta dalis dabar plėtojama nekeičiant pirminės funkcijos (4, 5 paviljonas, E. P. Stasiulis, 1999–2001 m.; 3 paviljonas, Rolandas Palekas, Jurgita Garšvaitė, Bartas Puzonas, Alma Palekienė, 2005–2006 m.). Sportui skirta komplekso dalis liko neįgyvendinta, jo vietoje stichiškai imta formuoti sklypus ir statyti visuomeninius pastatus (PC „Promenadas“, archit. Saulius Gecas, Raimundas Pilkauskas, 1995 m.; verslo centras „L3“, archit. Artūras Asauskas, Eglė Kirdulienė, Jurgis Dagelis, 2005 m.; pramogų kompleksas, po 2000 m., archit. nežinomas).

Pagrindinis LITEXPO statinys esminių pokyčių nepatyrė (remontuoti ir naujai įrengti inžineriniai tinklai, pagalbinės patalpos, kito kai kurių patalpų įranga). Tačiau neapibrėžtos apsaugos priemonės ir neraiškūs saugojimo motyvai jau dabar kelia rūpesčių pastato naudotojams ir projektuotojams. Todėl būtina sistemiskai identifikuoti pastato architektūrinės vertės

ir reikšmę šalies architektūros raidai, šiais duomenimis grindžiant suformuluoti statinio saugojimo koncepciją ir tik tada nustatyti jo vertingąsias savybes.

Unikalus laikotarpio urbanistinis projektas *Saulėtekio studentų miestelis*, atspindintis funkcionalistinio miesto koncepciją, taip pat įgyvendintas iš dalies (Balčiūnas 1966), dabar plėtojamas visai kitais architektūriniais (VGTU valgyklos pastato rekonstrukcija – pritaikymas bibliotekai, archit. Elena Nijolė Bučiūtė, 1998 m.; VGTU administracinis korpusas, archit. Sigitas Kuncevičius, proj. 2004 m., įgyvendinamas; „Saulėtekio slėnio“ administracinis pastatas; archit. Daiva Pauliukonienė, Eglė Kirdulienė, Emilis Petkevičius, 2005 m.; VU biblioteka, archit. R. Palekas, A. Palekienė, Monika Zemlickaitė, Lina Sužiedelytė, Aidas Barzda, proj. 2004–2009, įgyvendinama) ir urbanistiniais principais („Saulėtekio slėnio“ raidos programa, archit. Mindaugas Pakalnis, Nerijus Siciūnas, SĮ „Vilniaus planas“, 2003 m.), jo gamtinė (miškai) ir urbanistinė aplinka (gyvenamieji kvartalai projektui numatytoje teritorijoje ir dėl miesto periferijos plėtros pakitę funkciniai ryšiai) iš esmės pakitusios. Todėl šis sprendimas suprantamas, tačiau teisinės apsaugos panaikinimo procesą reikėtų aiškiai pagrįsti moksliniais tyrimais: parengti studiją, kur remiantis projektine medžiaga reikėtų nustatyti pirminį objekto sumanymą, iširti paskelbimo kultūros paminklu priežastis, nustatyti dabartinius pokyčius ir išaiškinti, kodėl dabar teisinė apsauga nereikalinga. Studija turėtų būti publikuojama viešai KVR duomenų bazėje. Taip būtų suformuluota raiški saugojimo strategijos pozicija, išliktų vertinga laikotarpio architektūrą apibūdinanti informacija, kuri galėtų būti naudojama tiek pažintiniais, tiek ir moksliniais bei profesiniais (toliau vystant rajono architektūrą) tikslais.

Duomenys apie objektus tikslinami po įvykusių pokyčių. Tuomet tenka konstatuoti vertingųjų savybių netektį ir svarstyti taikomos apsaugos tikslingumą. Įstatymų nustatyta tvarka, rengiant projektą suformuluojamos paveldosauginės projektavimo sąlygos. Tačiau įstatymu numatytas laikas sąlygoms parengti yra nepalyginamai trumpesnis nei sudėtinga ir ilga paveldo objekto duomenų tikslinimo procedūra. Dėl to sąlygos gali neatitikti tikros padėties. Komplikuota biurokratinė procedūra lemia ir tai, kad registre esančio objekto pakitimai dažnai projektuojami be paveldosaugos specialistų žinios. Ši problema aktuali ne tik nagrinėjamai kūrinii grupei, bet ir didžiąjai daliai skirtingai naujinamo ar keičiamo nekilnojamojo kultūros paveldo. Todėl būtina paveldo objektų saugojimo, jų dokumentacijos tikslinimo ir pastatų naujinimo, keitimo procesus suderinti bei įtvirtinti atitinkamuose teisės aktuose.

KPD pirmojoje nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo taryboje svarstytas *Visuomeninis centras* (Nr. U4.), esantis tarp Konstitucijos pr., Upės ir Šnipiškių gatvių. Tačiau konkretūs komisijos sprendimai neskelbiami, vertingosios savybės nenustatytos, duomenys (net statinių adresai nurodomi klaidingi) nepatiksinti. Po rekonstrukcijų pakitusios buv. Revoliucijos muziejaus, viešbučių „Lietuva“ ir „Turistas“, CUP erdvių ir tūrių sandaros, medžiagiškumo, aplinkos, kartais ir paskirties savybės liko neidentifikuotos. Nesureaguota ir į skulptūros „Sutartinė“ (skulpt. Stanislovas Kuzma) pakeistą vietą ir architektūrinį sprendimą (nors Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 23 straipsnio 5 punkte nurodoma, kad paveldo objekto perkėlimas galimas tik išimtiniais atvejais įrodžius vertybei gresiantį pavojų).

Naujasis miesto centras, kaip ir kiti buvę urbanistikos paminklai, buvo įgyvendintas tik iš dalies, vėliau imtas plėtoti pagal kitas koncepcijas. Pastarąjį dešimtmetį teritorijos viduje atsirado naujų statinių, neatitinkančių pirminio sumanymo. Vienas tokių yra banko pastatas (Konstitucijos pr. 20A, archit. Audrius Ambrasas, Vilma Adomonytė, Tomas Eidukevičius, Donatas Malinauskas, 2008 m.), kuris, straipsnio autoriaus įsitikinimu (Nekrošius 2009a), kontekstualiai įsiterpė ir vertingai papildė esamą kompleksą bei pratęsė esamą (nebaigtą formuoti) viešųjų erdvių sistemą. Vietoje planuotos Vilniaus konservatorijos koncertų salės (vakarinėje komplekso pusėje) 2004 m. įgyvendintas pramogų centro „Forum“ projektas (Konstitucijos pr. 26, archit. Gintaras Čaikauskas, Rolandas Palekas, Miroslovas Šejnickis) iki šiol su likusia komplekso dalimi funkciniais ryšiais nepakankamai susietas. Neaišku, kaip su teoriškai vis dar taikoma teisine apsauga koreliuoja architektūrinių konkursų nugalėtojų darbai – G. Čaikausko dešiniojo kranto krantinių (2004), Zaha Hadid Gugenhaimo ir Ermitažo muziejaus (2008) bei „A01 architektai“ Modernaus meno centro (2011) projektai.

Kitapus Konstitucijos prospekto pastarąjį dešimtmetį intensyviai plėtojamas naujasis miesto administracinis-komercinis centras taip pat iš esmės pakeitė aptariamo visuomeninio centro suvokimą miesto panoramoje, koregavo jo funkcinę organizaciją. Tačiau komplekse esančiame istoriniame vienuolyno pastate įsikūręs Kultūros paveldo departamentas šiai teritorijai apsaugos priemonių netaikė, apskaitos dokumentų neatnaujino.

LRS statinių kompleksas (Nr. U2.) yra vienintelis urbanistinis objektas, kurio apskaitos duomenys yra atnaujinti atsižvelgiant į pakitusias vertes: nustatytas nacionalinis reikšmingumo lygmuo, greta jau anksčiau identifikuotų urbanistinių, architektūrinių ir dailės

verčių naujai suformuluota istorinė bei identifikuotos šiandienos politikos kryptis atitinkančios memorialinė, inžinerinė vertės. Tikslinant suformuotas kompleksas, kurį sudaro ne tik iki tol saugoti dabartiniai treji LRS rūmai, bet ir dvi sarginės su tvorų fragmentais (3282, 32822), barikadų fragmentai (32823) bei aikštė (2800). Šio išskirtinės vertės objekto apskaitos dokumentai parengti kruopščiai ir atsakingai. Tačiau atkreiptinas dėmesys į architektūros saugomų savybių reglamentavimą. Neabejojama, kad visas statinių kompleksas dėl įgyvendinimo masto ir architektūrinių raiškos priemonių brandos ir įvairovės yra iškilus XX a. II-osios pusės architektūros pavyzdys, tačiau keltnas klausimas, kiek šios bei kitos komplekso vertės sumenkų pakeitus langus, fasado dangą ar išplėtojus statinio struktūrą naujomis architektūrinėmis priemonėmis.

Pagrindinis LRS įvaizdį formuojantis objektas yra buvę Aukščiausiosios Tarybos rūmai (dabar I rūmai). Detalus jų saugojimas suprantamas ir nekelia abejonių nei naudotojams, nei visuomenei. Šiandien rūmų naujinimo darbai vykdomi restauruojant, kruopščiai saugant autentiškas detales, šiltinant pastatą iš vidaus, atkuriant originalias tinko faktūras. Tačiau abejotina nuostata taip pat skrupulingai saugoti dabartinius III rūmus, kurie vargiai atitinka šiandienos administraciniams pastatams keliamus naudojimo, patogumo, fizinių savybių reikalavimus. Pažymėtina, kad saugotas žiūrovų salės interjeras sunaikintas, komplekso architektūrinė ir urbanistinė aplinka dėl greta pastatyto „Vilniaus vartų“ komplekso (archit. R. Bimba ir kt., 2007 m.) yra iš esmės pakitusi lyginant su aplinka stant ir ginant Parlamentą. Kita vertus, II rūmai buvo iš esmės pakeisti vietoje nugriautos žiūrovų salės įrengus naująją plenarinių posėdžių salę bei įrengus skirtingus korpusus jungiantį stiklo koridorių (archit. Algimantas ir Vytautas Nasvyčiai, 2007 m.). Dėl to iš esmės pakito statinio tūrinis-erdvinis, funkcinis sprendimai. Tačiau šie pakeitimai tikslinant paveldosaugos apskaitos dokumentus buvo traktuoti kaip neesminiai. Toks atomistinis ir koncepciškai nenuoseklus vertingųjų savybių nustatymas yra nepateisinamas, bet suprantamas – dažnai objektų vertingosios savybės identifikuojamos remiantis formalia apžiūra, o ne moksliniais tyrimais.

Buvusių **architektūros paminklų**, dabar architektūrinį vertingųjų savybių pobūdį turinčių objektų, grupę sudaro visuomeniniai pastatai (Nr. V1.–V15., V17.) ir interjerai (Nr. V11.–V13.), gyvenamieji daugiabučiai (Nr. G5.–G10.) pastatai.

Atkreiptinas dėmesys į kelias svarbiausias su šia grupe susijusias problemas. 2010 m. atlikto Valstybinio audito „Kultūros paveldo išsaugojimas“ išvadose Kultūros paveldo departamentui siūloma „prioritetą

teikti kultūros paveldo objektų vertingųjų savybių (saugotinių elementų) tikslinimui, o ne naujų objektų (darant išimtį svarbiems ir reikšmingiems objektams) įtraukimui į KVR tol, kol bus patikslintos jame esančių valstybės saugomų kultūros paveldo objektų vertingosios savybės“. Nagrinėjama Objektų grupė šią problemą iliustruoja išskirtinai ryškiai. Pavyzdžiui, „*Tauro*“ *kaivinės interjeras* (Nr. V12.) yra seniai išnykęs objektas, tačiau į apskaitą įtraukiamas kaip egzistuojanti kultūros vertybė. „*Vilniaus*“ *kino teatro* (Nr. V13.) po dviejų rekonstrukcijų išliko tik viršutinė Gedimino pr. fasado dalis, tačiau tai apskaitoje neatsispaudžia.

Dailininkų namų (Nr. G10.) kompleksas pastaruosius du dešimtmečius plėtojamas pagal utilitarious savininkų poreikius: perplanuojamos vidaus erdvės, statomi papildomi aukštai, keičiama fasadų danga. Taip kinta architektūros objekto tūrinės, erdvinės savybės, medžiagiškumas. Lygiagrečiai projekto autoriaus Algimanto Mačiulio teiginius (Lietuvos TSR istorijos ir kultūros paminklų sąvadas 1988: 471) ir tokias laikotarpio architektūrai būdingas koncepcijas kaip indeterminuota (ar atvira plėtrai) architektūrinė struktūra, galima būtų svarstyti, kad tokie pokyčiai neprieštarauja pirminiam meniniam sumanymui. Suprantama, kad architektūrinės idėjos pripažinimas vertingąja objekto savybe prieštarauja Nekilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo ir atrankos kriterijų aprašui (2005), idėjų nesaugo ir autorių teisių įstatymas. Tačiau, ar galime argumentuoti teigti, kad savaime išliekanti statinio pirminė meninė idėja yra nevertinga? Visgi nei pokyčiai, nei jų pagrįstumas objekto apskaitos dokumentuose neidentifikuoti.

Gyvenamąją architektūrą KVR taip pat reprezentuoja pirmasis *stambiaplokštis daugiabutis*, pastatytas pagal Lietuvos architektų projektą (skirtas mažoms šeimoms ir viengungiams Nr. G9.), bei keturi „eksperimentiniai“ daugiabučiai (Nr. G5.–G8.). Šeimyniškių gatvėje esantis registrinis daugiabutis (Nr. G5.) 2009 m. buvo „modernizuotas“ įgyvendinus keturias priemones: langų butuose, laiptinėje ir rūsyje keitimas, sienų šiltinimas, šildymo sistemos rekonstrukcija, balkonų įstiklinimas (Būsto ir urbanistinės plėtros agentūra 2010: 116). Atsakingi paveldosaugos specialistai pateikė atnaujinto statinio nuotraukas KVR. Ar susidomėjo galbūt prarandamomis vertingosiomis savybėmis, žinių neaptikta. Ši „vertybės modernizacija“ savaip iliustruoja teisinės aplinkos svarbą kasdieniame gyvenime – pastatų komplekse gyvena tuomečiai Vyriausybės ir Seimo vadovai.

Saugomų šiuolaikinės architektūros objektų renovacija vienas dažniau aptinkamų pokyčių. 2008 m. šiuolaikiniais poreikiams pritaikytas *pensionato pastatas* (Nr. V12.), visiškai pakito buv. *keturiasdešimtosios vidurinės mokyklos* (Nr. V1., renovuota 2009–2010 m.)

fasadų danga (išsaugotas spalvinis sprendimas, tačiau raudonų keraminių plytų mūras ir baltai dažytas surenkamas gelžbetonio karkasas padengti izoliacinėmis medžiagomis), langai (spalva, medžiagiškumas, varstymo būdas, kai kur vietoj stiklo blokelių įrengti plastikiniai langai su stiklo paketais) ir durys, iš dalies koreguotas ir tūris (padidintas tambūras, įstiklinta dalis balkonų, terasų, paaukštinti parapetai). Atliepiančią šiuolaikinius statiniui keliamus reikalavimus įrengti evakuacijos keliai, įrengta šiuolaikinius reikalavimus atitinkanti apšvietimo sistema. Iš dalies pakitus statinio naudojimo specifikai (vidurinė mokykla performuota į gimnaziją, todėl čia dabar mokosi kelis kartus mažiau mokinių nei anksčiau, taip pat reikia daugiau specializuotų klasių ir pan.), nežinoma, ar šie pokyčiai kelia grėsmę vertybei, nes vertingosios savybės iki šiol nenustatytos. Straipsnio autoriaus įsitikinimu, šio pastato unikalumas glūdi funkciname ir tūriname-erdviniame sprendimuose, kurie išvengė esminių pakeitimų. Keltinas klausimas, ar kaip architektūros kokybės rodiklis ir galbūt vertingoji savybė galėtų būti traktuojamas faktas, kad prieš beveik keturis dešimtmečius sukurtas, o vėliau iš esmės nekoreguotas statinys tenkina pakitusios švietimo sistemos poreikius.

Įvertinant vertingųjų savybių nustatymo tendencijas galima spėti, kad savalaikis vertingųjų savybių identifikavimas būtų sukėlęs įtampą tarp naudotojų ir saugotojų, sumažinęs finansavimo galimybes (paveldo objektai finansuojami pagal kitas paramos programas; rūpestį kelia ir tai, kad neegzistuoja kompensaciniai mechanizmai). Akivaizdu, kad būtina ieškoti naujų šiuolaikinės architektūros saugojimo ir atnaujinimo procesų derinimo koncepcijų.

Šeškinės prekybos ir paslaugų centras (Nr. V10.) – vienas iš nedaugelio objektų, kurio saugojimo priežastys yra detalios atskleistos ir išaiškintos mokslinėje periodikoje. Architektas, profesorius Leonidas Pranas Ziberkas (2004) paskelbė straipsnį, kuriame remdamasis sovietinių metų gyvenamųjų rajonų tyrimais identifikavo komplekso menines ir visuomenines vertes, nustatė saugant atsiradusius pokyčius, jų įtaką komplekso architektūrinei išraiškai. Deja, šiuolaikinės Šeškinės centrą jau galima laikyti sunykusia vertybe, kuriai siūloma panaikinti teisinę apsaugą (Motieka, Pakalnis 2007). 2009 m. kovo 16 d., griuvus vienam iš komplekso korpusų, objektas buvo tapęs plačių diskusijų apie statinių priežiūros problemas epicentru. Tačiau paveldotvarkos klausimai tuomet nebuvo aktualizuoti. Nei griūtis, nei komplekse pastarąjį dešimtmetį vykstančios naujų objektų statybos (rytinėje dalyje kino teatro rekonstrukcija į televizijos studiją, archit. R. Palekas, A. Palekienė, G. Čaikauskas, 2004 m.), prekybos ir paslaugų centro daugkartinė rekonstrukcija, naujo administracinio pastato statyba, archit. Artūras

Asauskas, Eglė Kirdulienė, 2009 m.; vakarinėje – prekybos centro, autobusų dispečerinės rekonstrukcijos, naujo prekybinio-administracinio pastato statyba, archit. A. Asauskas ir kiti) netapo pakankama priežastimi atnaujinti KVR duomenis.

XX a. II-osios pusės paveldo objektų ir vietovių apskaitos duomenis imamasi tikslinti tik išimtiniais atvejais. Kai kurių Objektų duomenys patikslinti minimaliai, nesvarstant jų vertinimo tarybose. Pavyzdžiui, buvę *Centrinės statistikos valdybos respublikinio skaičiavimo centro rūmai* su restorano „Akimirka“ interjeru šiandieniniame registre apskaitomi jau tik kaip „Pastato fasadas“ (Nr. V14.). Atlikta keletas Objektų fotofiksacijų. Pakeisti kai kurių Objektų autorystės ir amžiaus duomenys. Atkreiptinas dėmesys, kad pateikiant duomenis į KVR dėl nežinomų priežasčių jie pakito arba neišliko. Pavyzdžiui, 1961 m. architekto Stasio Bareikio projektuotas *daugiabutis* (Nr. G8.) A. Mickevičiaus g. KVR pristatomas kaip A. Umbraso 1969 m. sukurtas darbas, nors LTSR istorijos ir kultūros paminklų sąvade buvo pateikiami teisingi duomenys (1988). KVR neminimi daugumos objektų konstrukcinio sprendimo autoriai, nors ankstesniuose apskaitos dokumentuose šios žinios buvo pateikiamos.

Pastebima tendencija, kad pagal galiojančius reikalavimus apskaitos dokumentai dažniau tikslinami po atliktų statybos darbų. Vienas pavyzdžių – pagal utilitarius šiandieninių naudotojų poreikius pakito ŠMC (Nr. V8.) pastatas. Prieš dešimtmetį, pertvarkant vidaus patalpas, sunaikinta pirminė funkcinė-erdvinė idėja, tačiau tai neatsispindi 2011 m. gegužės 10 d. patikslintuose registro duomenyse. Kitas pavyzdys – *Jaunimo teatro interjeras*, sukurtas istoriniuose buv. Oginskių rūmuose (26199, archit. Tomas Ruselis, įgyv. 1703–1758 m., rekonstr. 1975 m., 1985 m., archit. Birutė Čibiraitė, Antanas Kunigėls, Vitalija Stepulienė). Nors tai ne tik vertingas ankstesnių amžių architektūros objektas, bet ir vienas raiškesnių XX a. II-osios pusės dailės pavyzdžių (DV 4516 sienų tapyba „Teatro gimimas“, dail. Romas Dalinkevičius, 1983 m.; DV 4517 vitražai, dail. Bronius Bružas, 1982 m.), objektas dėmesio susilaukė tik besibaigiant statybos darbams (vertingosios savybės vis dar nustatinėjamos). Esama atvejų, kai konstatuojama, kad statybos darbų metu numanomos (iki tol nenustatytos) vertingosios savybės sunyko. Vienas pavyzdžių yra *ligoninė* Antakalnyje (Nr. V11.). Iškilus laikotarpio medicinos įstaigų architektūros pavyzdys pirma buvo 2009–2010 m. renovuotas, todėl prarado menamas vertingąsias savybes. Tai tapo pretekstu panaikinti teisinę apsaugą (Dėl teisinės apsaugos panaikinimo 2010-09-14).

Kai kurių Objektų pakeitimai vykdomi nenustačius kūrinių vertingųjų savybių, tačiau prižiūrint pirminių

projektų autoriams – pavyzdžiui, Lietuvos nacionalinio dramos teatro interjeras (Nr. VI3., rekonstr. 2009 m.), „Neringos“ kavinės interjeras (Nr. VII., rekonstr. 2005 m.), LRS I rūmai (Nr. U2., rekonstr. 2006 m.). *Ryšių rūmų* (Nr. V2.) rekonstrukcijos projekto rengimas taip pat gali būti patikėtas pirminio projekto autoriui architektui Justinui Šeibokui (LAS 2011). Santykis tarp autorinių teisių ir paveldo apsaugos įstatymų aktualus tik XX a. architektūros objektams. Tačiau siekiant darniai plėtoti ir naudoti saugomus šiuolaikinės architektūros objektus būtina suderinti šių dviejų įstatymų nuostatas. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymu (1999 m., 2000 m., 2003 m.) įtvirtintos statinio autoriaus turinės ir neturinės teisės iš dalies ribojamos Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymu (2004 m., 1994 m.; 23 straipsnis) nuostatomis, kad paveldo objekto pokyčius gali projektuoti tik atestuotas paveldo specialistas. Skirtingi šių įstatymų tikslai: pirmasis gina autoriaus teises į kūrinių, antrasis saugo statinio vertingąsias savybes. Kūrinio autorius į objekto pakeitimus žvelgia iš asmeninių pozicijų, vadovaujasi savu meno kūrinio verčių supratimu. Valstybė apsiimdama saugoti tokius kūrinius turėtų aiškiai deklaruoti šio saugojimo motyvus, priemones ir kitas reikiamas nuostatas. Tačiau prieš tai reikėtų atsakyti į klausimą, ar imamės saugoti statinį (kuris dažnai yra įgyvendintas tik iš dalies, pakeistas ir pan.), ar tam tikro menininko kūrybos pavyzdį. Pagal dabar galiojančius įstatymais įtvirtintas nuostatas paveldo objekto autorius savo kūrinių keisti ir plėtoti gali tik kaip atestuotas paveldo specialistas, bet ne kaip paties kūrinio autorius. Bendrame kultūros paveldo objektų kontekste pastatai, kurių autoriai dar gyvi ir veiklūs menininkai, yra išimtys. Todėl svarstyтина galimybė projektuojant paveldo objektų pakitimus pirminių projektų autoriams suteikti išimtinę teisę.

Teisinė apsauga formaliai taikoma 8 statiniams **istorijos paminklams**, tarp kurių yra memorialiniai butai keturiuose šiuolaikinės architektūros daugiabučiuose (Nr. G3., G11., G12., G13.), du – vienbučiuose (Nr. G1., G2.), LRV pastatų kompleksas (Nr. V16.), Žirmūnų tiltas (Nr. I1.). Dviems statiniams istorijos paminklams teisinė apsauga panaikinta (Nr. G4., G14.).

Saugomų istorijos paminklų grupei tikslinga skirti dėmesio ir profesinių diskusijų, nes pastebima tendencija, kad tikslinant apskaitos dokumentus buvusiems istorijos paminklams nustatomi vertingieji architektūros požymiai (pavyzdžiui, 12124/IV790, Pastato fasadai (Vilniaus miesto Vykdomojo komiteto rūmai), Gedimino pr. 9, archit. Vl. Nimtec, Vikentijus Gorskis; Vaclovas Michnevičius; Antanas Spelskis, įgyvendinti XVII–XVIII a.; rekonstruoti XIX a., atstatyti 1948 m.,

valstybės saugomas). Tarp istorijos paminklų architektūrinio požiūriu, neabejotinai, vertingiausias objektas yra architekto Vytauto Edmundo Čekanausko projektuoti dabartiniai LR Vyriausybės rūmai (Nr. V16.). Aktualus inžinerinis statinys – Žirmūnų tiltas, kuris, greta inovatyvių konstrukcinių sprendinių, atspindi statant vyravusias architektūrinės, meninės tendencijas. Tačiau abejojama, ar gyvenamosios architektūros grupę reikėtų pildyti namais, kuriuose buvo įrengti memorialiniai butai.

Suprantama, kad keliolikos tūkstančių registrinių objektų apsauga ir apskaita yra išskirtinai sudėtingas bei milžiniškų darbo sąnaudų reikalaujantis procesas. Todėl KPD galėtų imtis iniciatyvos plačiau išaiškinti suinteresuotoms bendruomenėms Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 8 straipsnio 4 ir 5 dalis, kur teigiama, kad konkrečių nekilnojamųjų kultūros vertybių atskleidimą ir inventorizavimą organizuoti, objektų bei vietovių vertingąsias savybes nustatyti, teritorijų ribas apibrėžti gali ne tik KPD, savivaldybių paveldosaugos padaliniai, jų sudarytos vertinimo tarybos, bet ir tradicinės religinės bendruomenės, bendrijos, centrai, mokslo ir studijų bei kitos valstybinės tyrimų institucijos.

Vyraujančios saugojimo nuostatos ir galima jų korektūra

XX a. II-ojoje pusėje apsisprendus imtis šiuolaikinės architektūros valstybinės apsaugos laikytasi nuostatos, kad tai vietinės reikšmės architektūros ir urbanistikos paminklai (respublikinės reikšmės neaptikta, sąjunginės – ankstyvesnio laikotarpio 10371, U49 *Lukiškių aikštė*, archit. Vladislovas Mikučianis, skulpt. Nikolajus Tomskis, 1949–1952 m.). Dauguma laikotarpio architektūros kūrinių, įtrauktų į registrą, yra Viliuje. Manytina, kad nagrinėjamo laikotarpio architektūros saugojimo iniciatyvos buvo susijusios ir su lokalių profesinių bendruomenių aktyvumu. Todėl netikslu būtų teigti, kad saugomų objektų grupė objektyviai atspindi aukščiausius Lietuvos XX a. II-osios pusės architektūros ir urbanistikos pasiekimus.

Sovietinių metų modernistinės architektūros, kaip kultūros vertybių grupės, sudėtis kol kas iš esmės nekontingenta. Tačiau palaipsniui praranda savo pirminę idėjinę artikuliaciją. Kaip minėta anksčiau, daliai objektų panaikinta teisinė apsauga, kai kurie išnyko, kiti pakito. Apskaitos dokumentai atnaujinami retai ir nesistemiškai, tik pavienėms vertybėms. Nauji objektai įtraukiami į KVR tik iškilus grėsmei išlikti (pavyzdžiui, Nr. V17.). Dėl šių priežasčių paveldotvarkos nuostatos, taikomos šiuolaikinei architektūrai, sunkiai identifikuojamos.

Pavyzdžiui, Vilniuje vertingosios savybės (būtiną pagal dabar galiojantį įstatymą) nustatytos tik

LRS kompleksui (Nr. U2.) ir *ŠMC* (Nr. V8.). Pirmajam objektui nustatytas nacionalinis, antrajam – regioninis reikšmingumo lygmuo. Naujai suteikus teisinę apsaugą *Vilniaus koncertų ir sporto rūmams* (Nr. V17.) nustatytas regioninis reikšmingumo lygmuo. To paties laikotarpio kūriniui Šilutės rajone – *Juknaičių gyvenvietei-parkui* (33144, ŽŪSPI, inž. N. Zauka; daugiabučių gyvenamųjų namų, vandentiekio bokšto projektų autorius archit. Stanislovas Kalinka; sveikatingumo komplekso – archit. Stanislovas Kalinka, Petras Grecevičius; daugelio individualių gyvenamųjų namų – archit. E. Vičius, gyvenvietės apželdinimo, kapinių projektų archit. Rūta ir Alfonsas Kiškiai, įgyvendinta 1974 m.) reikšmingumo lygmuo nenurodytas.

Suprantama, kad kiekvieno kūrinio atveju sprendžiama individualiai. *LRS kompleksas* paminklu tapo kaip didžiausias to meto naujosios administracinių kompleksų architektūros pavyzdys, o šiandien akcentuojama jo istorinė ir memorialinė reikšmė. *Koncertų ir sporto rūmų* saugojimo iniciatyva kilo iš visuomeninių procesų. Naujai įgyta istorinė reikšmė (1988 m. spalio 22–23 d. LP Sąjūdžio steigiamasis suvažiavimas; 1991 m. sausio 14–16 d. visuomenė atsisveikino su pastate pašarvotais Lietuvos laisvės kovotojais, žuvusiais prie Vilniaus televizijos bokšto), manytina, buvo papildomas argumentas šiuolaikinės architektūros ir inžinerijos (vantinės stogo konstrukcijos, kuri dėl nežinomų priežasčių nelėmė inžinerinio vertinimų savybių pobūdžio) kūriniui saugoti (Nemeikaitė, Karvelis 2007).

Nagrinėjami Objektai neatitinka vertintiniams architektūrinio, urbanistinio, inžinerinio, vertingųjų savybių pobūdžio objektams ar vietovėms keliamo amžiaus cenzo reikalavimo – daugiau nei 50 metų. Dalis šių kūrinių gali būti traktuojami kaip išimtys (Nekilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo ir atrankos kriterijų aprašas, 2005 m., 8 punktas; toliau – Aprašas). Pavyzdžiui, *LRS* (Nr. U2.) kompleksas, *Koncertų ir sporto* (Nr. V17.) bei *LRV* rūmai (Nr. V16.) yra (8.1.) susiję su akivaizdžiais išsivadavimo iš okupacinio režimo ir Lietuvos valstybingumui ypač svarbiais įvykiais.

Vilniaus centrinis paštas (Nr. V5.) sukurtas kaip (8.2.) įrašytų ar įrašomų į Registrą objektų ir vietovių naujadaras, pratęsiantis istorinių struktūrų, erdvių ir estetikos formavimo tradicijas bei papildantis jų vertingąsias savybes. Keltinas klausimas, ar šio tipo objektais galima laikyti archeologines liekanas dengiančius šiuolaikinius pastatus: pavyzdžiui, *ŠMC* (Nr. V8.), gyvenamasis namas su Kardinalijos rūsiomis (Nr. G6.). Tačiau ši išimtis galėtų būti taikoma siekiant atkreipti plačiosios visuomenės ir specialistų dėmesį į išskirtinius paveldo objektuose įgyvendintus naujosios architektūros kūrinius.

Islandijos ir Vilniaus g. sankirtoje esantis XIX a. namas (1781/AtV 814 – unikalus kodas KVR/numeris paminklų savade) pagal architektų Sauliaus Misevičiaus, Algio Grigaravičiaus (restauracinė dalis), Tomo Grunskio, Aušros Kudlaitės ir Viktorijos Makauskaitės projektą 2004–2008 m. buvo restauruotas ir rekonstruotas naujai įrengiant požeminę dalį, stiklu perdengiant kiemą bei įrengiant mansardinį aukštą. Straipsnio autoriaus įsitikinimu, tai vienas įspūdingiausių pastarųjų kelių dešimtmečių tokio pobūdžio kūrinių (Nekrošius 2009b). Jis apdovanotas kaip geriausias 2008 m. daugiavardis objektas (LNTPA), pelnė „Lietuvos metų gaminio“ vardą (Lietuvos pramoninkų konfederacija). Deja, šis istorinis kompromisas nesulaukė architektūrinių įvertinimų ir iki šiol netapo diskusijų apie paveldo pritaikymą pagrindu. KVR vertingosios savybės nenustatytos.

Artimas pobūdžiu Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos rekonstrukcijos projektas (archit. Saulius Juškys, proj. 1994–1997 m., 2002–2005 m., įgyv. 2003–2006 m.) buvo įvertintas daug plačiau: 2006 m. architektui suteikta Nacionalinė kultūros ir meno premija, projektas tapo žurnalo „Archiforma“ architektūrinio konkurso nugalėtoju. Šiuo metu tikslinami paveldo objekto apskaitos duomenys, kuriuose, tikėkimės, tarp vertingųjų savybių bus ir S. Juškio kūrybinis indėlis.

Žirmūnai (Nr. U5.), *Dailės parodų rūmai* (Nr. V8.), *Koncertų ir sporto rūmai* (Nr. V17.), *Santuokų rūmai* (Nr. V3.), *Ligoninė* (Nr. V11.), *Žemės ūkio mokslinio tyrimo institutas* (Nr. V9.), *LR Vyriausybės rūmai* (Nr. V16.) yra mirusių autorių kūriniai, apdovanoti tarptautinėmis, Lietuvos Respublikos valstybinėmis, kitų valstybių premijomis, įgyvendinti prieš 25 ir daugiau metų (8.4.). Čia atsiskleidžia keista Aprašo rengėjų nuostata, kad jei menininkas kuria ne registrinio objekto ar vietovės naujadarą, tai išimtis jo kūrinių atžvilgiu gali būti taikoma tik jam mirus.

Formuojant saugomos šiuolaikinės architektūros grupę išskirtinį dėmesį reikėtų sutelkti ties klausimu, kurie iš laikotarpio kūrinių galėtų būti laikomi (8.5.) akivaizdžiais konkreto istorinio laikotarpio, pripažintų meninio stiliaus ar srovės, pažangiausių ir (ar) meniškiausių laikotarpio architektūrinių sprendimų atstovais. Taip pat Apraše numatyta, kad į registrą gali būti įtraukti projektai, kurių (8.3.) parengimo laikas atitinka amžiaus cenzą, tačiau jie įgyvendinti daugiau kaip prieš 25 metus prisilaikant projektuose numatytų sprendinių arba (8.6.) yra gautas organizacijos, atstovaujantios vietos bendruomenei, prašymas, kuriame nurodyta, kad jie reikšmingi tos bendruomenės narių istorinei sąmonei ir tapatumui.

2008 m. Kultūros paveldo departamento užsakyta bandyta rengti sovietinio laikotarpio išskirtinių (pagal preliminarų sąrašą) architektūros objektų apskaitos duomenis (toliau – Sąrašas). Nesvarstant Sąrašo sudarymo ir jo apskaitos vykdymo proceso, pastebėtina, kad čia svarstyta 16 nagrinėjamai Objektų grupei atstovaujančių objektų. Dalis jų jau dabar yra KVR. Apie kai kuriuos Objektus sąraše pateikiami klaidingi duomenys. Pavyzdžiui, siūloma įtraukti į registrą dar sovietiniais metais įtrauktą Lietuvos nacionalinio dramos teatro interjerą (Nr. VI3.), netraukti į registrą jame esančių VRM kultūros, pramogų ir sporto rūmų (Nr. V15.). Nesuprantama pozicija sąraše pateikti dar 5 esančių registre Objektus, bet nepaisyti kitų 33.

Svarbi žinia galimai platesnei diskusijai, kad KVR siūloma papildyti *Lietuvos kooperatyvų sąjungos rūmais* (Gedimino pr. 28, archit. J. Šeibokas, 1977 m.) ir Antakalnio gydymo įstaigų komplekso suaugusiųjų ligoninės korpusu (Antakalnio g. 57, archit. E. Chlomauskas, Zigmantas Liandzbergis, 1967 m.; toliau – *klinikų*) bei nesimti saugoti *Lietuvos nacionalinio operos ir baleto teatro* (A. Vienuolio g. 1, N. E. Bučiūtė, Jurijus Markejevas, 1974 m.).

Svarstant Lietuvos kooperatyvų sąjungos rūmų meninių verčių ir esamos būklės bei saugojimo tikslumą verta atkreipti dėmesį į mokslinėje spaudoje paskelbtą šio objekto interjero menotyrinę studiją (Gudelytė 2011).

Siūlymas taikyti teisinę apsaugą Antakalnio *klinikų* pastatui daugiau negu keistas. Greta esančiai kompleksiskai įgyvendintai tų pačių autorių *ligoninei* (Nr. V11.) teisinė apsauga panaikinama, o pavieniui pastatui ją siūloma suteikti. Manytina, kad šis sprendimas gali būti susijęs su faktu, jog panaikinus teisinę apsaugą KVR neliko XX a. II-osios pusės ligoninių architektūrą reprezentuojančių kūrinių. Tačiau *klinikų* pakitimai yra panašaus masto kaip ir *ligoninės* (pakeista fasadų danga, langai, durys, vidaus apdaila, iš dalies vidaus suplanavimas ir pan.). Jei būtų apsispręsta laikytis nuostatos, kad KVR turi būti reprezentuojamos visos tipologinės grupės, galbūt reikėtų svarstyti viso *klinikų*, suaugusiųjų (archit. Z. Liandzbergis, 1984 m.) ir vaikų (archit. Regina Masilionytė, įgyvendintas 1984 m., dabar pastatas išskeldintas ir laikinai pritaikytas nuomojamiems biurams, ateityje gali būti griauamas arba rekonstruojamas; Černiauskas 2011) poliklinikų bei ligoninės (tipinis projektas) komplekso bendras vertes, nes tai vienas raiškesnių pavyzdžių, atspindinčių esminius XX a. II-osios pusės Lietuvos architektūros stilistinės raidos lūžius (stalininis retrospektyvizmas, funkcionalizmas, brutalizmas, postmodernizmo apraiškos).

Kita vertus reikia kruopščiai įvertinti tipologinius savitumus, nes medicinos įstaigų statiniai dėl medicinos mokslo pažangos ir su ja susijusios dinamiškos technologinės kaitos privalo turėti galimybę kisti (gal dėl šios priežasties Sąrašo autoriai nesiūlo saugoti Santariškių medicinos komplekso). Įprasti paveldosauginiai apribojimai gali tapti pagrindine vertybės sunaikinimo priežastimi. Pavyzdžiui, dėl minėtų reikalavimų negalint pakeisti tam tikrų statinio savybių gali tekti gydymo įstaigą iškelti, todėl pastatas praras savo pirminę funkciją. Gal dėl panašių priežasčių tarp Objektų nėra nė vieno pramonės statinio, nors mokslo ir techninės revoliucijos sąlygomis buvo įgyvendinta technologiniu ir meniniu požiūriu unikalių kūrinių.

Siūlymas nesiimti saugoti *Operos ir baleto teatro* taip pat kelia abejonių. Tai pats raiškiausias laikotarpio teatrų architektūros pavyzdys ne tik šalyje, bet ir regione. Įvykę tūriniai-erdviniai pokyčiai (pavyzdžiui, panaikinta pėsčiųjų alėja po pastatu) nėra esminiai, o ir suprojektuoti pirminio projekto autorės E. N. Bučiūtės. Keltinas klausimas, ar šio kūrinio meninė vertė yra nepakankama lyginant su *Nacionalinio dramos teatro* ir *Jaunimo teatro interjerai*s. Pažymėtina, kad iki šiol nė vienas šviesaus atminimo profesorės, iškilios architektės kūrinys netapo kultūros paveldo objektu. Pastebimas visuomenės dėmesys *Operos* ir *baleto teatro* architektūrai („Archfondo“ ir kitos architektūrinės ekskursijos, *Miestai.net* internetinė apklausa, *Docomomo* atstovų susidomėjimas). Taip pat reikėtų atsižvelgti ir į tai, kad teatro pastatas, kartu su Lietuvos kooperatyvų sąjungos rūmais, Antakalnio ir Santariškių gydymo įstaigų kompleksais, Sporto rūmais, Žvėryno pėsčiųjų tiltu, Justiniškių ir Šeškinės gyvenamaisiais rajonais Lietuvos TSR istorijos ir kultūros paminklų sąvade (1988) buvo pristatomas kaip „kitos miesto žymenybės“, kurios formavo savotišką kandidatų į istorijos ir kultūros paminklus rezervą. Pastaruosius tris dešimtmečius leistose miesto architektūrą pristatančiose knygose teatro pastatas taip pat vienas dažniausiai publikuojamų naujosios architektūros objektų (pavyzdžiui: Tutlytė 2005; Minkevichius 1987; Jankevičienė 1985; Gaižutis, Grubevičius 1985; Minkevičius 1982). Architektė E. N. Bučiūtė kartu su Lada Markejevaite ir Silvija Mioldažyte 2004 m. buvo parengusios teatro priestato projektinius siūlymus (Lanzbergienė 2004). Šis darbas vertingas tuo, kad rodo pastato autorės požiūrį į galimus tūrio keitimus. Tačiau kyla ir klausimas, ar naudotojų planai statyti priestatą nepaveikė siūlymo šiam pastatui teisinės apsaugos netaikyti. Anksčiau išvardyti faktai nėra pakankamas pagrindas skelbti *Operos ir baleto teatrą* kultūros paveldo objektu. Atlikus išsamią mokslinę studiją būtų galima objektyviau įvertinti statinio vertes, galimus

saugojimo principus ir priemones. Visgi svarstant statinio formalią atitiktį Aprašo nuostatoms, tai akivaizdus konkretaus istorinio laikotarpio, pripažinto meninio stiliaus ar srovės, pažangiausių ir (ar) meniškiausių laikotarpio architektūrinių sprendimų atstovas.

Planinės ekonomikos ir valstybinės nuosavybės sąlygomis suformuotą šiuolaikinės architektūros ir urbanistikos paminklų grupę galima būtų suvokti kaip valstybės meno kolekcijos integralią dalį, reprezentuojančią modernizmo epochos architektūrą. Tačiau šiandienos nuosavybės privatus pobūdis (dauguma Objektų naudojami privačios nuosavybės teise) ir rinkos ekonomikos sąlygos iš esmės keičia padėtį.

Vilniuje tik Centrinio pašto pastatas ir Žirmūnų tiltas yra valstybės saugomi Objektai. Kitų statusas apibūdinamas kaip esantis registre (registrinis). Tai reiškia, kad daugumos Objektų atžvilgiu taikomi naudojimo apribojimai, tačiau veikiančios kompensaciniai mechanizmai negalioja. Tokio pobūdžio prievolė nepibrežtų verčių ir miglotos bei „pasirinktinai“ taikomos teisinės apsaugos taikymo kontekste lemia ne tik netinkamą Objektų priežiūrą, bet ir neigiamų nuotaikų šiuolaikinės architektūros ir paveldosaugos politikos atžvilgiu formavimąsi.

Suprantama, kad ribota valstybės ekonominė galia lemia ir paveldosaugos mastą. Todėl tikslinga iš naujo išnagrinėti principines saugomų objektų grupių formavimo koncepcijas. Aptariamoms grupėms atveju išieities tašku galėtų būti valstybės valdomų Objektų revizija ir valstybės meno kolekcijos idėjos viešas svarstymas pasitelkus architektūros kūrėjus, architektūrologus, paveldosaugos specialistus ir plačiosios visuomenės atstovus. Sistemiskai išdiskutavus ir ištyrus valstybei priklausančių Objektų grupės sandarą bei kompleksinę vertę, būtų pagrindas svarstyti tolesnę šios kolekcijos formavimo strategiją. Gal būtų suvokta, kad dalį Objektų valstybės institucijos galėtų pritaikyti savo reikmėms, mažiau vertingus ar nevertingus statinius tikslinga „keisti“ į saugotinus, dabar privačios nuosavybės teise valdomus, Objektus. Valstybės institucijų poreikiams skirtos administracinės ir reprezentacinės patalpos, iš paveldosauginiu požiūriu Beverčių ar menkaverčių pastatų perkeltos į saugomus Objektus, užtikrintų valstybės politiką atliepiančių statinių naudojimą, vertingai papildytų kaupiamą kolekciją ir stiprintų valstybės kultūrinį įvaizdį.

Daliai privačių objektų, kuriems galioja valstybės investicinės ar kitokios paramos programos, galėtų būti sudarytos specialios, paveldosauginę vertę atspindinčios sąlygos. Pavyzdžiui, tarp saugomų Vilniaus šiuolaikinės architektūros pavyzdžių yra keletas daugiabučių. Didžiąją jų dalį sudaro aukštesniu komforto lygiu laikotarpio gyvenamosios architektūros konteks-

te išsiskiriantys namai. Aukšta jų rinkos vertė lemia didesnę pasiturinčių gyventojų interesą. Todėl dėsninga, kad šie daugiabučiai atnaujinami pagal bendrą paramos tvarką. Jiems esminiai pavojai paprastai negresia. Tačiau tarp gyvenamosios architektūros pavyzdžių yra pirmasis pagal Lietuvos architektų projektą 1964 m. pastatytas stambiaplokštis gyvenamasis namas Savanorių pr. (Nr. G9.). Jis buvo skirtas mažoms šeimoms ir viengungiams. Statinio vieta ir komforto savybės lėmė ir ribotos ekonominės galios gyventojų pobūdį. Siekiant paskatinti sovietinių daugiabučių renovaciją Vilniuje Žirmūnų g. 3, 2005–2006 m. buvo įvykdytas stambiaplokščio gyvenamojo namo atnaujinimo demonstracinis projektas (SĮ „Vilniaus planas“), kuriam, remiantis utilitariais ir atsitiktiniais argumentais, buvo sudarytos išskirtinės finansavimo ir statybų administravimo sąlygos. Politiškai brandesnę požiūrį programos strategai būtų pademonstravę pavyzdinį projektą plėtoję remdamiesi kultūros vertybe, pavyzdžiui, pirmuoju lietuvišku stambiaplokščiu daugiabučiu. Valstybės ir naudotojų interesų derinimo užuomazgų galima buvo matyti ir vienintelės Vilniuje po 1990 m. naujai identifiukuotos šiuolaikinės architektūros vertybės, *Koncertų ir sporto rūmų* (Nr. V17.), atžvilgiu. Čia statinio rekonstrukcijos svarba sieta su valstybės poreikiu turėti naują konferencijų centrą. Ar tokio pobūdžio paramos koncepcijos taps pagrindu plėtojant naujus įvairesnius ir lankstesnius kompensavimo ir skatinimo mechanizmus, skirtus privatiems kultūros vertybių valdytojams, parodys ateitis.

Išvados ir pasiūlymai

1. Vilniaus šiuolaikinės architektūros paveldo objektai miesto mastu sąlygiškai maža (40 iš daugiau nei 2500), tačiau dėl tipologinės sudėties (svarbiausi miesto visuomeniniai objektai, rajonai) ir geografinio išsidėstymo (centrai ir pacentriai) reikšminga, sostinės įvaizdį veikianti kūrinių grupė, kuri daugiausia suformuota XX a. IX dešimtmetyje vadovaujantis to meto įstatymais, politinėmis ir meninėmis nuostatomis, planinės ekonomikos ir valstybinės nuosavybės sąlygomis.
2. Atkūrus Nepriklausomybę, kai pakito sociokultūriniai kontekstai, nuosavybės forma ir ekonominė sistema, dauguma buvusių paminklinių objektų buvo automatiškai paskelbta kultūros paveldo objektais. Dabar dalies architektūros ir urbanistikos objektų vertė būtų traktuojama kitaip nei juos skelbiant kultūros paminklais. Todėl įvykusių pokyčių kontekste turi būti suformuluota naujas sąlygas atliepanti sudėties ir apsaugos koncepcija.
3. Sovietinių metų modernizmo architektūrą ir urbanistiką reprezentuojančios nekilnojamojo kultūros paveldo objektų grupės sudėtis kol kas esmingai nekinta, tačiau objektų būklė labai skirtinga – nors didelė šių objektų dalis išliko nepakitusi, daliai jų panaikinta teisinė apsauga dėl prarastų vertingųjų savybių, kai kurie išnyko ar sunyko, dalis kitų pakito.
4. Po 1961 m. Vilniaus mieste įgyvendintų architektūrinių ir urbanistinių nekilnojamojo kultūros paveldo objektų ir vietovių grupę sudaro buvę penki urbanistikos, dvidešimt penki architektūros statiniai ir dešimt statinių istorijos paminklų. Buvusių urbanistikos paminklų grupę sudaro du gyvenamieji rajonai – Lazdynai ir Žirmūnai, Saulėtekio studentų miestelis, Visuomeninis centras tarp Neries upės ir Konstitucijos pr. bei LRS statinių kompleksas. Buvusių architektūros paminklų, dabar architektūrinių vertingųjų savybių pobūdį turinčių objektų, grupę sudaro 17 visuomeninių pastatų (1 jų panaikinta teisinė apsauga), 5 gyvenamieji pastatai ir 3 interjerai (1 jų išnykęs). Teisinė apsauga formaliai taikoma 8 statiniams istorijos paminklams (4 daugiabučiai, 2 vienbučiai, LRV pastatų kompleksas, Žirmūnų tiltas; dviems daugiabučiams teisinė apsauga panaikinta).
5. XX a. II-osios pusės saugomi (taip pat kaip ir nesaugomi) Vilniaus gyvenamieji rajonai tankinami, dėl to praranda savo architektūrinius savitumus, identitetą. Nors galiojančiu Vilniaus bendruoju planu įtvirtinta nuostata, kad sovietinių metų statybos rajonų gyvenamųjų teritorijų užstatymą tankinti galima tik tuo atveju, jei tai numatyta kompleksiniuose jų renovacijos projektuose ir yra tiesiogiai susieta su teritorijos revitalizacija, atskirų sklypų užstatymo projektai vykdomi be kompleksinių rajonų renovacijos projektų, saugomuose rajonuose be paveldotvarkos specialistų žinios.
6. Neišvengiamai teks svarstyti dalies nagrinėjamų kūrinių teisinės apsaugos taikymo tikslingumą (Žirmūnai, studentų miestelis, naujasis miesto centras, Šeškinės VPC, „Tauro“ kavinė, gyvenamieji pastatai, dalis istorijos paminklų ir kiti). Rekomenduotina šį procesą aiškiai pagrįsti moksliniais tyrimais: parengti studijas, kur remiantis projektine medžiaga reiktų nustatyti objektų pirminius sumanymus, ištirti paskelbimo kultūros paminklais priežastis, nustatyti dabartinius pokyčius ir išaiškinti, kodėl dabar teisinė apsauga nereikalinga. Studijos turėtų būti skelbiamos viešai KVR duomenų bazėje. Taip išliktų vertinga laikotarpio architektūrą apibūdinanti informacija, kuri galėtų

- būti naudojama tiek pažintiniais, tiek moksliniais bei profesiniais (toliau vystant rajono architektūrą) tikslais.
7. Objektai, kuriems bus ir toliau taikoma teisinė apsauga, turi būti moksliskai ištirti identifikuojant jų vertes ir reikšmę šalies architektūros raidai, suformuluojant jų saugojimo koncepciją. Tik taip objektyviai galima nustatyti vertingąsias jų savybes. Įprastai vertingosios savybės identifikuojamos remiantis formalia apžiūra, o ne moksliniais tyrimais. Dėl to dažnai priimami nesistemiški ir koncepciškai nenuoseklūs sprendimai, kurie vėliau komplikuoja paveldo tvarkybą.
 8. Būtina paveldo objektų saugojimo, jų vertingųjų savybių nustatymo, dokumentacijos tikslinimo ir pastatų naujinimo bei keitimo procesus suderinti ir įtvirtinti atitinkamuose teisės aktuose. Priešingu atveju ir toliau duomenys apie objektus bus tikslinami tik po įvykusių pokyčių, kai dažnai tenka konstatuoti vertingųjų savybių netektį ar net svarstyti taikomos apsaugos tikslingumą.
 9. Pagal dabar galiojančias nuostatas paveldo objekto autorius savo kūrinį keisti ir plėtoti gali tik kaip atestuotas paveldo specialistas, bet ne kaip paties kūrinio autorius. Bendrame kultūros paveldo objektų kontekste statiniai, kurių autoriai dar gyvi ir veiklūs menininkai, yra išimtis. Todėl svarstyti galimybę projektuojant paveldo objektų pakitimus pirminių projektų autoriams suteikti išskirtines teises.
 10. Sprendžiant iš šiandieninės registro sudėties ir duomenų naujinimo tendencijų, naujesnės nei 50 metų architektūros saugojimo nebus atsisakyta. Todėl būtina kritiškai iš naujo išnagrinėti Nekilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo ir atrankos kriterijų apraše numatytas išimtis, nes pagal dabar galiojančias nuostatas, jei menininkas kuria ne registrinio objekto ar vietovės naujadarą, tai išimtis jo kūrinio atžvilgiu gali būti pritaikyta tik jam mirus.
 11. Reikia kruopščiai įvertinti tipologinius saugomų šiuolaikinės architektūros objektų savitumus, nes tokių kaip medicinos, pramonės ir net švietimo įstaigų statiniai dėl mokslo pažangos ir dinamiškos technologinės kaitos privalo nuolat kisti. Įprasti paveldosauginiai apribojimai gali tapti pagrindine vertybės sunaikinimo priežastimi.
 12. Nors įstatymais įtvirtinta, kad nekilnojamųjų kultūros vertybių atskleidimą, inventorizavimą organizuoti, objektų bei vietovių vertingąsias savybes nustatyti, teritorijų ribas apibrėžti gali ne tik KPD, savivaldybių paveldosaugos padaliniai, bet ir tradicinės religinės bendruomenės, bendrijos, centrai, mokslo ir studijų bei kitos valstybinės tyrimų institucijos, tačiau produktyviai šalyje veikia vos kelios departamento ir savivaldybių įsteigtos vertinimo tarybos, siauras dokumentacijos rengėjų ratas.
 13. Šiandien dauguma nagrinėjamų statinių naudojami privačios nuosavybės teise. Dėl ribotos valstybės ekonominės galios paveldo objektams taikomi naudojimo apribojimai, bet ne kompensaciniai mechanizmai. Dėl to neišvengiama praradimų. Todėl tikslinga iš naujo išnagrinėti principines saugomų objektų grupių formavimo koncepcijas. Aptariamoms grupėms atveju išėities tašku galėtų būti valstybės valdomų objektų revizija, valstybinės architektūros meno kolekcijos idėjos viešas svarstymas, valstybės investicinių ar paramos programų derinimas su paveldo apsaugos veiksmiais.

Literatūra

- Balčiūnas, V. 1966. Studentų miestelis Vilniuje, *Mokslas ir gyvenimas* 9: 22–23.
- Budreika, E. 1998. *Architektas Vytautas Edmundas Čekanauskas*. Vilnius: VDA.
- Būsto ir urbanistinės plėtros agentūra. 2010. 2009 metais atnaujintų (modernizuotų) daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programos įgyvendinimo stebėseną. Vilnius: Miesto renovacija, UAB.
- Černiauskas, Š. 2011. *Sostinėje Antakalnio vaikų poliklinikos pastatas gali būti nugriautas, vietoj jo daugiabučių žada nestatyti* [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. lapkričio 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/news/daily/Health/sostineje-antakalnio-vaiku-poliklinikos-pastatas-gali-buti-nugriautas-vietoj-jo-daugiabuciu-zadane-statyti.d?id=52281273>.
- Čiurlionienė [Ruseckaitė], I. 2009. Sovietmečio gyvenamųjų rajonų erdvinės struktūros kaita (Vilniaus miesto pavyzdys), iš *Subalansuotos plėtros idėjų raiška architektūroje ir teritorijų planavime [Ideas of Sustainable Development in Architecture and Territorial Planning]*. Kaunas: Technologija, 104–117. ISBN 978-9955-25-658-8.
- Dėl teisinės apsaugos panaikinimo. 2010-09-14, Nr. VT-64. Priėmė: KPD pirmoji nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo taryba. Tipas: Vertinimo tarybos protokolas.
- Gaižutis, A.; Grubevičius, A. (sudaryt.). 1985. *Vilnius*. Vilnius: Mintis.
- Gudelytė, I. 2011. Architektūros ir dailės sąveika „Lietkoop-sąjungos“ pastato interjere, iš *Mokslas – Lietuvos ateitis* 3(3): 124–130. <http://dx.doi.org/10.3846/mla.2011.061>
- Jankevičienė, A. (sudaryt. ir moksl. red.) ir kt. 1985. *Vilniaus architektūra*. Vilnius: Mokslas.
- Jurevičienė, J. 2009. Urbanistikos paveldo išsaugojimo teisinės prielaidos Lietuvoje, *Urbanistika ir architektūra [Town Planning and Architecture]* 33(1): 5–10. <http://dx.doi.org/10.3846/1392-1630.2009.33.5-10>
- Kultūros vertybių registras [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. gruodžio 06 d.]. Prieiga per internetą: <http://kvr.kpd.lt/heritage>

- Lanzbergienė, A. 2004. Lietuvos nacionalinio operos ir baleto teatro Vienuolio g. 1, Vilniuje architektūriniai pasiūlymai, *Archiforma* 3–4: 52–53.
- LAS. 2011. 2011-08-08 VAUET posėdis. Ryšių komplekso rekonstrukcijos konkursas. Prieiga per internetą: <http://www.architektusajunga.lt/architekturos-ekspertu-tarybos-posedziai/2011-08-08-vauet>
- Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. 1999, 2000, 2003. Vilnius, 2003 m. kovo 5 d. Nr. IX-1355, *Žin.*, 1999, Nr. 50-1598; 2000, Nr. 66-1985.
- Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. 2004, 1994. Nauja redakcija nuo 2005 04 20 (*Žin.*, 2004, Nr. 153-5571). 1994. Vilnius, gruodžio 22 d. Nr. I-733.
- Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolė. 2010. Valstybinio audito ataskaita. Kultūros paveldo išsaugojimas. Vilnius, vasario 19 d. Nr. VA-P-50-2-2.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybė. 1998. Nutarimas dėl demonstuojamų tarybinio laikotarpio paminklinių skulptūrų perdavimo. Vilnius, gruodžio 31 d. Nr. 1532. 1999-01-06, *Valstybės žinios*, 1999, Nr.: 1–16.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės. 2004, 2011. Daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programa. Vilnius, 2004 m. rugsėjo 23 d. nutarimas Nr. 1213, 2011 m. gruodžio 28 d. nutarimas Nr. 1556.
- Lietuvos Respublikos Seimas. 2010. Lietuvos kultūros politikos kaitos gairės. Vilnius, birželio 30 d. Nr. XI-977.
- Lietuvos TSR istorijos ir kultūros paminklų sąvadas. 1988. T. 1. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija.
- Lietuvos TSR istorijos ir kultūros paminklų, apsaugos ir naudojimo įstatymas. 1976. Vilnius, gruodžio 22 d. Nr. IX-2201.
- Mačiulis, A. 2011. *Vytautas Edmundas Čekanauskas*. Vilnius: VDA.
- Minkevičius, J. (sudaryt.). 1982. *Naujoji Lietuvos architektūra*. Vilnius: Mintis.
- Minkevičius, J. K. 1987. *Architektūra Sovietiskoi Litvy* [Минкевичюс, Я. К. Архитектура Советской Литвы]. Москва: Стройиздат.
- Motieka, S.; Pakalnis, M. 2007. *Vilniaus miesto savivaldybės bendrasis planas iki 2015 metų*. SĮ „Vilniaus planas“.
- Nekrošius, L. 2009a. Banko centrinė būstinė, *Archiforma* 3–4: 32–39. Vilnius.
- Nekrošius, L. 2009b. Administracinės ir prekybos paskirties pastatas Vilniuje, *Archiforma* 1–2: 27–33. Vilnius.
- Nemeikaitė, S.; Karvelis, H. 2007. Vilniaus koncertų ir sporto rūmų stogo idėja konstruktoriui gimė viešbučio kambaryje (interviu su rūmų vyriausiuoju konstruktoriumi Henriku Karveliu), *Statyba ir architektūra* [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. gruodžio 06 d.]. Prieiga per internetą: http://gyvenimas.delfi.lt/naujos_formos/article.php?id=13045343
- Nekilnojamojų kultūros vertybių vertinimo ir atrankos kriterijų aprašas. 2005. Vilnius. Patvirtinta Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 15 d. įsakymu Nr. ĮV-150 (Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2011 m. birželio 15 d. įsakymo Nr. ĮV-447 redakcija).
- Ruseckaitė, I. 2010. Sovietinių metų gyvenamieji rajonai Vilniuje: tipiško problema, *Urbanistika ir architektūra* [Town Planning and Architecture] 34(5): 270–281. <http://dx.doi.org/10.3846/tpa.2010.26>
- Reklaitė, J. (sudaryt.) ir kt. 2011. *Vilnius 1900–2012. Naujosios architektūros gidas*. Vilnius: Architektūros fondas, Baltos lankos.
- Tutlytė, J. (sudaryt.) ir kt. 2005. *Vilnius 1900–2005. Naujosios architektūros gidas*. Vilnius: Architektūros fondas.
- Ziberkas, L. 2004. Šeškinės visuomeninis prekybos centras: tarp praeities ir ateities, *Urbanistika ir architektūra* [Town Planning and Architecture] 28(3): 117–122.

Priedas

Formalaus amžiaus cenzo neatitinkantys, Vilniaus mieste įgyvendinti architektūrinio ir urbanistinio vertingųjų savybių pobūdžio nekilnojamojo kultūros paveldo objektai ir vietovės (**Nr. dabartinis pavadinimas KVR/ankstesnis pavadinimas paminklų sąvade** (kitas žinomas pavadinimas), (*kiti paveldo objektai objekte*); unikalus kodas/kiti kodai; esamas (buvęs) adresas; autoriai; metai; statusas/vertingųjų savybių pobūdis/vieši įvertinimai):

Urbanistiniai kompleksai

U1. *Lazdynai*; 16079/UV63 (DV3554, DV4475, DR1213); archit. Vytautas Kęstutis Balčiūnas, Vytautas Brėdikis, Vytautas Edmundas Čekanauskas; proj. 1964–67, įgyv. 1967–1973; 1974 V. I. Lenino premija; registrinis.

U2. *Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos rūmų, kitų statinių ir Nepriklausomybės aikštės kompleksas/Administracinių pastatų kompleksas: I rūmai/Aukščiausiosios Tarybos vitražas „Šventė“, III rūmai/Profesinių sąjungų rūmai, II rūmai/Finansų ministerijos rūmai*; 16080/uv65 (IR 313, DR1306, DV4522); Gedimino pr. 53 (V. I. Lenino pr. 53, K. Požėlos g. 60, 62); I rūmų archit. Algimantas Nasvytis, Vytautas Nasvytis, Robertas Stasėnas, dail. Steponas Šarapovas

(reljefai „Kelias“, „Disputas“), Dovydas Zundelovičius (reljefas „Kelias“), Kazimieras Morkūnas (vitražas); III rūmų archit. Česlovas Mazūras, Mečislovas Valevičius (interjeras, neišlikęs), II rūmų archit. Andrius Gudaitis; 1982, 1980, 1974–1979; registrinis, nacionalinis, inžinerinis, urbanistinis, architektūrinis, dailės, memorialinis, istorinis (svarbūs).

U3. *Studentų miestelis*; 16081/UV66; Saulėtekio al. 9, 11 (2–18); archit. Zigmas Jonas Daunora (Daunoravičius), Rimantas Dičius, Julius Jurgelionis; VU pastatas: grupinio mokymo auditoriniai korpusai (1971, 1978); srautinių aud. korp. (1975) – archit. R. Dičius, konstr. Ciprijonas Strimaitis, skaičiavimo centras – archit. Giedrė Din-

dienė, J. Jurgelionis, konstr. C. Strimaitis; VISI: 8a. audit. korp. – archit. J. Jurgelionis, konstr. Algimantas Bernadišius (1970); 2a. sraut. aud., 5–6 ir 1–2 a. lab ir 2–7 a. grupinio mok. aud. korp. (1972, 1976, 1979, 1985); archit. J. Jurgelionis, konstr. C. Strimaitis; bendrabučiai (1976–1980); archit. Bronislovas Krūminis, konstr. Jurgis Sidaravičius; 1964 konkursas; registrinis.

U4. *Visuomeninis centras (Naujasis miesto centras)*; 16082/UV67 (DV4378); Konstitucijos (Ukmergės g.) pr. 12, 14; 16, 18, 20, 22 (Studentų g. 8); suplanavimo archit. Algimantas Nasvytis; Buities tarnybų rūmai (1975), archit. A. Nasvytis, Alina Samukienė, konstr. Viktoras Milvydas; Viešbutis „Turistas“ (1974), archit. Justinas Šeibokas, konstr. Gražina Diržinskienė; CUP (1973), archit. Zigmantas Liandzbergis, Vytautas Vielius, konstr. Česlovas Gerliakas; viešbutis „Lietuva“ (1984), archit. Algimantas ir Vytautas Nasvyčiai, konstr. Č. Gerliakas, Viktoras Milvydas, Janina Marozienė; skulptūra „Sutartinė“ (1984), dail. Stanislovas Kuzma, archit. A., V. Nasvyčiai; NDG (Revoliucijos muziejus; 1980), archit. Gediminas Baravykas, Vytautas Vielius, konstr. C. Strimaitis; konkursas – 1964, proj. 1966–1967; įgyv. iki 1984; 1977 SSRS MT už Buities tarnybų rūmus; registrinis.

U5. *Žirmūnai*; 16083/UV68; archit. Birutė Kasperavičienė, Bronislovas Krūminis, inž. Vaclovas Zubrus; 1962–1969; 1968 SSRS valstybinė premija, registrinis.

Visuomeniniai pastatai

V1. *Mokykla Nr. 40/Keturiasdešimtoji vidurinė mokykla* (dabar Minties gimnazija); 15882/AtV911; Erfurto g. 23; archit. Česlovas Mazūras; 1971; 1977 VLKJS CK premija; registrinis.

V2. *Ryšių ministerijos pastatas/Ryšių rūmai/Ryšių ir administracinis kompleksas* (dabar Sveikatos apsaugos ministerija); 15889/AtV918; Vilniaus (L. Giros) g. 33; archit. Justinas Šeibokas; proj. 1967, įgyv. 1978–1981; 1980 SSRS MT premija; registrinis.

V3. *Santuokų rūmai (vitražai)*; 15890 (15452)/AtV919 (DV4521); K. Kalinausko g. 21; archit. Gediminas Baravykas, Eugenijus Gūzas (interjeras), dail. Konstantinas Šatūnas (vitražai); 1974–1975; 1976 SSRS MT premija; registrinis.

V4. *Liaudies ūkio pasiekimų parodų pastatas* (dabar LITEXPO); 15893/AtV922; Laisvės (Kosmonautų) pr. 5; archit. Edmundas Pranciškus Stasiulis, konstr. Liubovė Borcaitė; 1980; 1982 SSRS MT premija; registrinis.

V5. *Pastatas/Centrinis paštas*; 15899/AtV 928; Gedimino (Lenino) pr. 7; Julijanas Januševskis (1890), Algimantas

Nasvytis, Vytautas Nasvytis, diz. Feliksas Daukantas; 1890, 1969; Valstybės saugomas (2005-04-29; Nr.: IV-190).

V6. *Dailės instituto pastatas* (dabar VDA); 15909/AtV938; Malūnų g. 3 (Marcinkevičiaus g. 17); Vytautas Brėdikis, Bronius Kazlauskas, Vladislovas Mikučianis, Vytautas Nasvytis; 1980–1981; registrinis.

V7. *Kompozitorių sąjungos namai*; 15910/AtV939; A. Mickevičiaus g. 29; archit. Vytautas Edmundas Čekanauskas, konstr. Česlovas Gerliakas; 1966; registrinis.

V8. *Dailės parodų rūmai* (dabar ŠMC); 15910/AtV939; Vokiečių (Muziejaus) g. 2/Rūdinkų g. 115911/AtV940; archit. Vytautas Edmundas Čekanauskas, konstr. Romualdas Jakas; 1965–1967, 1985 (kap. remontas); 1971 SSRS MT premija; registrinis; regioninis; archeologinis, architektūrinis (retas).

V9. *Žemės ūkio ekonomikos mokslinio tyrimo instituto pastatas* (dabar ŽŪ ekonomikos institutas), *sienu tapybos kompozicija „Mūsų kraštas“*; 15913/AtV942 (DV4481); V. Kudirkos (Sierakausko) g. 18; archit. Vytautas Edmundas Čekanauskas, konstr. Romualdas Jakas, Jonas Šyvis; dail. Angelina Banytė, Natalija Daškova, Sofija Veiverytė; 1978; 1981 SSRS valstybinė premija už tapybą; registrinis.

V10. *Gyv. rajono visuomeninis-prekybinis centras* (arba Šeškinės prekybos ir paslaugų centras); 15950/AtV979; Šeškinės g. 26, 28, 30, 32; maisto prekių parduotuvė, archit. Zigmantas Liandzbergis, Antanas Panavas; paslaugų centro korpusai, archit. Gediminas Baravykas, Giedrė Dindienė, Kęstutis Pempė, Gytis Ramunis; 1981, 1983–1984; registrinis.

V11. *Ligoninė/Ketvirtosios valdybos respublikinė ligoninė* (dabar Vilniaus universitetinė Antakalnio ligoninė); 15951/AtV980; Antakalnio g. 124; archit. Eduardas Chlomauskas, Zigmantas Liandzbergis; įgyv. 1966, 1974, 1983; 1967 SSSR valstybinė premija; Kultūros paveldo objekto apsauga panaikinta 2010-09-14.

V12. *Pensionato pastatas (person. pens.)/Personalinių pensininkų (darbo veteranų) pensionatas* (dabar Gerontologijos ir reabilitacijos centras); 15952/AtV981; Kalvarijų (F. Dzeržinskio) g. 323; archit. Vytautas Vielius; 1977 (1978?); registrinis.

V13. *Kino teatras „Vilnius“/„Vilniaus“ kino teatras* (dabar drabužių parduotuvė); 15957/AtV986; Gedimino pr. (V. I. Lenino pr.) 5A; archit. Jonas Kasperavičius, konstr. Ciprijonas Strimaitis; 1963; registrinis; KVR fiksuota dalis pakeitimų.

V14. *Pastato fasadas (LTSR Centrinės st. vald. sk. centras)/Centrinės statistikos valdybos respublikinio*

skaičiavimo centro rūmai; 15958/AtV987; Gedimino (V. I. Lenino) pr. 31; archit. Aleksandras Lukšas; konstr. Jonas Šyvis, Judita Boretaitė (neiškliktusio restorano „Akimirka“ interjero archit. A. Lukšas, Judita Olišauskienė, dail. Vladas Daujotis); 1977; registrinis; KVR fiksuota dalis pakeitimų.

V15. VRM Kultūros ir sporto rūmai (dabar Vilniaus kultūros, pramogų ir sporto rūmai); 15962/AtV991; Žirmūnų g. 1 E (Sporto g. 21); archit. Algimantas Mačiulis, konstr. Algimantas Bernadišius, Moisejus Rozenbliumas; 1974–1982; registrinis.

V16. Pastatas/LKP CK rūmai (dabar LRV rūmai); 16560/IR310; Gedimino (Lenino) pr. 11; archit. Vytautas Edmundas Čekanauskas, konstr. Janina Marozienė, Česlovas Gerliakas; 1982–1983; registrinis.

V17. Vilniaus koncertų ir sporto rūmai; 17400; Rinktinės g. 1; architektai Eduardas Chlomauskas, Jonas Kriukelis, Zigmantas Liandzbergis, inžinieriai Henrikas Karvelis, Algimantas Katilius, Aleksejus Kamarauskas, Sofija Kovarskaja; 1971; 1973 LSSR valstybinė premija; registrinis, istorinis, architektūrinis.

Visuomeninių pastatų interjerai

VII. „Neringos“ kavinės interjeras, sienų tapyba (kompozicija „Neringa ir Naglis“, bareljefas „Neringa“); 1076/AtV59 (DV3563, DV249); Gedimino (V. I. Lenino) pr. 23; archit. Algimantas Nasvytis, Vytautas Nasvytis; Vladas Jankauskas, Vytautas Povilaitis (sienų tapyba), Juozas Kėdainis (bareljefas); 1959–1960; registrinis.

VI2. „Tauro“ kavinės interjeras; 15881/AtV910; Pamėnkalnio (P. Cvirkos) g. 36/ Tauro g. 8 (KVR klaidingai nurodoma Pamėnkalnio g. 30); archit. Vytautas Batisa; 1961; registrinis.

VI3. Akademinio dramos teatro interjeras/LTSR dramos teatras (skulptūrinė kompozicija „Mūzų šventė“); 15897/AtV926 (DV4369); Gedimino (V. I. Lenino) pr. 4; archit. Algimantas Nasvytis, Vytautas Nasvytis, konstr. Janina Marozienė, dail. Stanislovas Kuzma (skulptūra); 1981; 1983 SSRS valstybinė premija; registrinis.

Gyvenamieji pastatai

G1. Namai/Budriūnų namas; 10628/IV26; Kuosų g. 8; archit. Eduardas Budreika; 1956; registrinis.

G2. Namai/Gyvenamasis namas, kuriame gyveno J. Ragauskas; 10639/IV37; Paribio g. 49 (KVR klaidingai nurodoma Paribio g. 65); 1960; registrinis.

G3. Rašytojų namas (kuriame gyveno A. Gudaitis-Guzevičius ir A. Jonynas); 12116/IV782, 16609/IV852; Antakalnio g. 8–24, 21; 1958; registrinis.

G4. Namai/Gyvenamasis namas, kuriame gyveno I. Gaška; 12129/IV795; M. K. Oginskio g. 4–4; 1969; Kultūros paveldo objekto apsauga panaikinta.

G5. Gyvenamasis namas; 15953/AtV982; Šeimyniškių (G. Gajaus) g. 30; archit. Aida Leckienė; proj. 1974, įgyv. 1977; registrinis; KVR fiksuota dalis pakeitimų.

G6. Gyv. namas/Gyvenamasis namas su Kardinalijos rūšiais (Liekanos); 15954(1044)/AtV 983 (AtV27); Pilies (M. Gorkio) g. 23/Šv. Jono (B. Sruogos)15; archit. Aleksandras Lukšas; 1978–79; registrinis (Kardinalijos rūšių liekanos – Valstybės saugomos).

G7. Gyv. namas/Gyvenamasis namas; 15956/AtV985; K. Kalinausko g. 8/Teatro (Kačialovo) g. 11; archit. Bronislovas Krūminis; 1970; registrinis.

G8. Gyv. namas/Gyvenamasis namas (kuriame gyveno V. Dineika); 15960/AtV989 (IV952); A. Mickevičiaus g. 13–9; archit. Stasys Bareikis (Algimantas Umbrasas?, KVR); 1961 (1969?, KVR); registrinis.

G9. Stambiaplokštis gyv. namas/Gyvenamasis namas; 15961/AtV990; Savanorių (Raudonosios armijos) pr. 21; Archit. Emilis Tamoševičius, konstr. Mindaugas Bilevičius, Vaclovas Zubrus (? , KVR); 1964; pirmasis stambiaplokštis pastatytas pagal Lietuvos architektų projektą; registrinis.

G10. Dailininkų namai; 15963/AtV992; Šilo g. 29; archit. Algimantas Mačiulis; 1975–1977; registrinis.

G11. Namai/Gyvenamasis namas, kuriame gyveno S. Krasaukas, T. Tilvytis; 16533/IR283, 12128/IV794; Vokiečių (Muziejaus) g. 15–18, 3; 1963; registrinis.

G12. Namai/Gyvenamasis namas, kuriame gyveno I. Simonaitytė; 16655/IV898; Švyturio g. 22–12; 1973; registrinis.

G13. Namai / Gyvenamasis namas, kuriame gyveno V. Bernotėnas; 16710/IV953; Švyturio g. 3–51; 1962; registrinis.

G14. Namai/Gyvenamasis namas, kuriame gyveno J. Macijauskas; 16711/IV954; Nočios (Vareikio) g. 4–27; 1971; Kultūros paveldo objekto apsauga panaikinta.

Inžinerinis statinys

II. Žirmūnų tiltas; 16770/IV1013; Žirmūnų g.; „Promtransprojekt“, vyr. inž. S. A. Geršanok; 1964–1965; Valstybės saugomas (2005).

CONTEMPORARY ARCHITECTURE AS CULTURAL VALUE. VILNIUS CASE

L. Nekrošius

Abstract. Within the whole town scale, the heritage objects of Vilnius contemporary architecture represent a relatively small (40 out of more than 2,500), but rather significant – due to their typological composition (most important public objects and districts of the city) and geographical location (centers and sub-centers) - group of buildings highly influencing the image of the capital city. The group encompasses the town-planning objects (two residential districts, students' campus in Saulėtekis Ave, the New Town Center and complex of the Parliament buildings), architecture objects (15 public use buildings, 3 public interiors and 6 apartment houses), as well as historical objects (1 bridge, 1 public use and 1 residential buildings).

The group of protected heritage objects was mostly developed during the occupation period, in the 1980-ies, according to the legislation of the time, prevalent political and artistic trends, as well as conditions of the planned economy and state (public) ownership. Following the essential transformations in the socio-cultural context, this group has been failed to reevaluate in a systemic way, without any new structure and conservation concept being formed in compliance with the new conditions. This has inflicted some damage to expression of the public image of the city and understanding of its values, needless to say that highly valuable buildings have been just left to fade away. Considering that it is highly relevant to maintain the most valuable architectural objects of the second half of the 20th century for future generations, it is essential to perform a physical status and use monitoring of heritage objects of contemporary architecture, update the data of heritage stocktaking, identify the boundaries of authorship rights (copyright) and real estate cultural heritage protection, estimate values of the protected objects, reconsider the ways of management and coordinate the processes of document revision and building renovation/ transformation.

Keywords: cultural heritage, heritage list, heritage policy, Vilnius modernist architecture, soviet architecture.

LIUTAURAS NEKROŠIUS

*Doctor of Humanities (architecture, VGTU, 2009), Dept of Architectural Fundamentals and Theory, Faculty of Architecture, Pylimo st. 26/Trakų st. 1, LT-01132 Vilnius, Lithuania.
E-mail: Liutauras.Nekrosius@vgtu.lt*

The current research fields: modern, contemporary and traditional Lithuanian architecture, architectural heritage. Research result have been presented in numerous national and international scientific, professional and specialized publications and conferences since 2004. Teaching: Contemporary Architecture, Urban Composition, Ethnic Culture.

Projects: since 1999 author and coauthor of architectural design projects. Work at the other institutions: 2006–2007 editor-in-chief of the professional magazine *Archiforma*; 2008 chief expert of the Housing and Urban Development Agency; since 2007 member of the editorial board of the international professional magazine *Project Baltia*; since 2010 expert of the Department for Cultural Heritage at Lithuanian Ministry of Culture.